

**Illustrissimi Marchionis Scipionis Maffei Historia
Theologica Dogmatum Et Opinionum De Divina Gratia,
Libero Arbitrio Et Prædestinatione**

Maffei, Scipione

Francofurti ad Mœnum & Moguntiae, 1756

VI. Disquisitio brevis de doctrinâ Aristotelis, quantum quidem ad præsens
argumentum referri possit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95061](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95061)

BREVIS DISQUISITIO
DE
DOCTRINA ARISTOTELIS
QUANTUM QUIDEM AD PRÆSENS
ARGUMENTUM REFERRI POSSIT.

QUANTUM Theologica fabricantur systemata, secundum quæ congenitè sibi libertate arbitrii privandus, spoliandusque foret homo, non Christianum duntaxat dogma, Divinasque doctrinas oppugnant; sed naturali etiam lumini, doctrinis humanis, communique sensui adversantur pariter, ac vim faciunt. Quàm in re non modò à sacris paginis, sanctisque Patribus, sed & à sapientioribus Gentilium, celebrioribusque Philosophis reprobato se conspiciantur, ac confutatos. Quod cum summopere ipsis displiceat, summam ponunt curam in elevandà Philosophiæ auctoritate, ac quantum fieri potest, persuadendo, erroneum esse, quicquid in materiâ morum scriptum fuerit à Paganis; ideoque non modò cœcutire illos in rebus ad sublimia mysteria pertinentibus, sed & in iis, quæ à ratione derivantur, quæque prudentissimis, celebratissimisque antiquorum & ingenium, & studium, & ipsa adeò natura indidit, atque ut cultioribus omnibus id traderent nationibus, induxit. Impugnant hoc ipso opinionem communem ætatum omnium, cultiorumque gentium, quæ Græcis, Romanisque legibus tantopere semper applausere, tantumque detulerunt honorem, atque etiamnum deferunt. Opponunt se item doctrinæ, & exemplo SS. Patrum, qui, ubi agebatur de honesto in genere, de actibus humanis, de divisione, & subiecto virtutum, de vitis, æquo, & iniquo, de merito præmii, vel supplicii, vestigia à Philosophis impressa, ac designata, ordinem ab ipsis inductum, lumina, & considerationes ab ipsis propositas unanimes secuti sunt, ac rata habuere. Primis æræ Christianæ sæculis quisquis dogmatis de Trinitate, & Incarnatione insultare eaque impiè ridere volebat, arma à Philosophis mutuatus in campum prodibat; quod veritatibus omni humano intellectu tantò superioribus adversari certissime non possent omnes humanæ speculationes, meditationesque illæ dogmaticæ, quæ solà duce naturâ prognatæ fuerant. Atque id causæ fuit, cur Patres tantopere reprehenderent eos, qui fidem habebant Philosophis, cupiebantque eorum opinionibus Christiana mysteria conciliare. Id quoque causæ fuit, cur Apostolus scripserit ad Colossen-

ses: *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam.* Non est tamen idem dicendum, ubi de materiis à nostro rationio pendentibus differitur, atque de iis facultatibus, per quas Divina elementia mentes humanas integro, ac sufficiente lumine doravit, atque instruxit. S. Gregorius Nyssenus docuit in vitâ Mosis, injungi viro virtutem quærenti, *ut & illas sibi conquirat doctrinæ opes, quibus alieni à fide superbiunt.* Siquidem jubemur *Philosophiam morum, Astronomiam naturalem, Geometriam, Musicam, Logicam, aliasque omnes, quæ ab externis excoluntur, artes ac scientias eripere his, qui isdem se ditant in Aegypto, ut meliores illas in usum convertantur.* En, inter scientias, quas à Gentilibus discere nos deceat, primo loco ponit Sanctus Philosophiam morum, nec Logicam prætermittit. Videat quis amabo, quàm longè à vero abeat, qui omnem Theologo Philosophiam inutilem esse declamitat. S. Thomas contra negantes libertatem indifferentiæ, tanquam validam contra hæreticum hoc principium rationem hanc adduxit, quod *subvertat omnia principia Philosophiæ Moralis.* Quibus 6. a. un.

II. CUM verò inter omnes antiquos speciatim resplendeat Aristoteles, inque celeberrimis suis tractatibus præcipua cum veterum tum recentiorum sectariorum axiomata funditus eyellat, ac destruat, in Aristotelem potissimum ipsorum invektivæ, ac tela torquentur. Credi volunt hunc Philosophum, sentinam omnis erroris, patrem omnium hæresum, & fontem gravium omnium in rebus credendis offensionum; videnturque sibi, quando ostenderunt opinionem aliquam à Peripateticis non diffidere doctrinis, eadem etiam operâ hanc Christianam non esse demonstrasse. Janse-nius sæpenumero eum invadit, deprimit, ac risu traducit; & quod miratu dignissimum est, hæresin ei tribuit Pelagianam. Præfatione in librum sextum ita loquitur: *Negue enim aliud est quicquam hæresis Pelagiana de gratiâ & libero arbitrio quàm pura putata Aristotelica Philosophia.* Etcap. 10. *Ex puris Philosophiæ Aristotelicæ principiis tota hæresis Pelagiana, & Semipelagiana fabricata est.* Profectò aut hinc se etiam doctum ef-

(1) t. i. p. 209. καὶ τὸν ἑαδὲν τῆς παιδείας πλῆθος &c. τὴν τε γὰρ ἡθικὴν καὶ &c.

se oblitus est Jansenius, aut in Philosophicis parum viderat, neque in eorum unquam adyta se penitus intulerat. Videatur *lib. 6.* amabo, ubi fuscè demonstratum fuit in historia Theologica, indagatis radicibus nondum ab altero observatis, quomodo non ab Aristotele, sed ex Pythagoræ Zenonisque placitis Pelagianahæresis manifestè duxerit originem. Commune aliud Aristoteli cum Pelagii nihil fuisse ostendere potest Jansenius, quàm quod crederet uterque, posse liberum arbitrium per se & bonum, & malum exerere. Sed nunquid & ceteri omnes Philosophi, ac homines idem sub id tempus credebant? Quis fuit Gentilium, qui bonum supernum à naturali distingueret, & qui sciret non posse nos verum bonum, nisi gratiæ virtute? Iisdem porro vestigiis noster insistit Anonymus, nec raro jam inde à præfatione in primum suum volumen Aristotelem, & Peripateticos vilipendit, & accusat. Jactat sensisse secum Ecclesiam, priusquam emergerent Peripatetici. Plura hic intricat, quæ subsistere nequeunt. Sed ut parcamus temporì, pergamus, ubi affirmat. Neminem SS. Patrum nè tantulum quidem stagiritæ placitis adhaesisse, quodd hæresum omnium fontem Heroica existimavit Antiquitas. Quæ hic sit heroica illa Antiquitas quam ipse intelligit, quis assequi queat divinando? Cæterum non parum certè admirandum esset, quod tantum profluvium hæresum ex stagiritæ doctrinis prævenientium non animadverterit Magister sententiarum, Albertus M. S. Bonaventura, & tot alii, ac speciatim non idprehenderit unquam S. Thomas, qui soli ipsi tribuit nomen Philosophi ἀρτοκρασι-κός; semperque in questionibus morum placitis usus fuit Aristotelicis. Et hoc non obstante post assertiones prædictas non dubitat Anonymus, de S. Thomâ tanquam sibi favente inferre mentionem.

III. OBSTUPESCIT idem alio in loco, quod tam magnificè de Aristotele senserit Author historiæ Theologiæ, qui Patres sex (quinque) primorum sæculorum compilavit, cum tamen ab ipsis ut hæresum omnium fons Aristotelica Philosophia haberetur. Opinio illa magnifica objecta historico consistebat in eo, quod dixerat, neminem meliùs egisse de actibus humanis, & voluntario. At ubi inter antiquos reperietur fontem omnium hæresum extitisse Philosophiam Aristotelicam? In dictorum suorum Confirmationem adducit nomina quædam Patrum, at hunc sensum in nullo illorum ostendere posset, ideoque falsò adducuntur. Series illa nominum descripta est ex opere Launoii de variâ Aristotelis fortunâ in Universitate Parisiensi. Acerrimus ille stagiritæ hostis operosè inquisivit in omnia, quæ contra ip-

sam in Patribus loca inveniuntur: Verùm apparatus iste non militat in re præsentì. Plurimæ ex his sententiis omnes ex æquo feriunt Philosophos, & contra illorum in summis sanæ fidei religionisque mysteriis cœcitatem depugnant. Arque inde est, quod hæreticorum Patriarchæ appellati à Tertuliano fuerint Philosophi. Seriei parum fidæ Patrum Aristotelem reprehendentium recitatæ quondam à Launoio, & modò ab Anonymo exscriptæ opponatur longior illa Posservini, recitantis in bibliothecâ suâ eos qui carpservunt, atque impugnârunt Platonem, allatis singulorum locis. Mag-nam sanè Plato laudem rulit: Nihilominus dolebat Tertullianus, se videre, quomodo illo ipso ad sua condienda embammata omnes abuterentur. Doleo bonâ fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. In Petavio ita legitur: De Platonis Philosophiâ major, & antiquior est expostulatio Christianorum Patrum; hanc afferens causam, quod ex fabulis Platoniciis magna pars hæresum pullulârît. Ex Aristotelicis operibus reprehensa præcipuè à pluribus scriptoribus fuit ejus Dialectica, sed propter abusum Gentilium ex eâ Incarnationem, & Trinitatem impugnantium; ut inter cæteros clarè colligitur ex S. Epiphanyio. Sic Ambrosius: In istis gymnasiis suis jam Dialectica taceat. Hæresis Ariana, scribebat D. Hieronymus, argumentationum rivos de Aristotelis fonte mutuatur: Et alibi: Dialectici, quorum Aristoteles princeps est, solent argumentorum retia tendere. Sed num ideo dicetur, eam, si sobricè adhibeatur, utilissimam non esse ad detegenda sophismata, elucidandamque veritatem? Nonne ideo eam vocavit Augustinus disciplinam disciplinarum? Dixitque de eâ: Hæc docet docere, hæc docet discere; in hac se ipsa (i. ipsam) ratio demonstrat? Non defuit ex nostris, qui ostenderet, intellectas modo inverso fuisse ab hærenicis regulas Aristotelicas, quas adducebant. Videatur S. Cyrillus Alexandrinus contra Eunomium. Exprobravit Didymo Theodoritus, quod uteretur syllogismis Aristotelis, & eloquentiâ Platonis; at non illâ parte; quâ per ipsos demonstrabatur veritas. Ubi in Pelagianarum opinionum defensionem & Pythagoram, & Platonem, & omnes nominatim Philosophos Julianus retulit, Aristotelis ne verbo quidem meminit, ut videre est apud S. Augustinum. Con-sueverat equidem, ut imperitis imponeret, ad categorias recurrere; sed eò jam redacti fuerant factiosi, ut non inquirerent ampliùs Dialecticos judices de scholis Peripateticorum, sive Stoicorum, à quibus defenderentur, absolverenturque. Videatur apud Theologum supra relatam longa Patrum series, qui armis Dialecticis confecere hæreticos

Tert. de Anim. 3.

De An. c. 23.

De Theol. Proleg. c. 3. n. 2.

De fide l. 1. c. 5. t. 2. c. 183. ed. Ver.

t. 7. c. 735.

t. 1. c. 346. ed. Maur.

S. Aug. t. 10. p. 260. p. 700.

Proleg. c. 4.

reticos. Nullam itaque vim habet declamatio Launoyi, in cujus allatis locis plures etiam deregi possent voces ambiguae, opponique ex adverso laudes amplissimae tot in Voluminibus Christianis in Aristotelem profusae.

IV. PLURIMI facit ipse, quod iusserit synodus Episcoporum aliquot ad annum 1209. Parisiis aliquos Aristotelis libros comburi. Circumstantia hæc tantummodò à certo quodam Rigordo narratur, cæteris ejus temporis scriptoribus totiusque illius sæculi, qui non desunt, altum hæc de re silentibus. Rigordus autem scripsit incurrisse in hanc condemnationem libellos quosdam de Aristotele, ut dicebatur, compositos. Non erat itaque exploratum, illos verè esse ipsius; poterantque esse conficti, ac suppositi ab Almerici illius sectatoribus, ejus his in libellis promovebatur hæresis. Scripsit itidem Rigordus, allatos fuisse illos de novo à Constantinopoli: At si fuissent Aristotelis, non novi fuissent Parisinis, utpote quibus ante annos amplius septuaginta eum prælegerat Magister sententiarum. Dicit itidem tractasse illos quæstiones metaphysicas; asserente contra Hugone Roberti continuatore, scriptore etiam σύγχροτον, complexos fuisse illos Philosophiam naturalem, ejusque lectionem ad tres duntaxat annos fuisse prohibitam. Ostendat itidem Launoyus diploma quoddam Gregorii IX, in quo habetur, non adhibendos esse in scholis Parisinis libros à Concilio Provinciali prohibitos antequam examinati essent, & ab omni errorum suspitione purgati. De diplomate hoc omnibus semper ignoro quid dicemus? Id tantum dicatur, non apparere in eo prohibitionem absolutam; dicatur item, quod nunquam facta fuerit prohibitio aliqua id securè satis colligi ex eo, quod paulo post eosdem illustrandos, commentandosque Albertus M. & D. Thomas susceperint. Quod si etiam sinistri quid passa fuissent Aristotelis opera, prævalere plus satis applausus, & testimonia benigna, ævo magis illustrato, cum Pontificis edictis, tum ab Universitate Parisiensi iisdem impertita. Habemus ex ipso Launoyo, præscriptas à Facultate Theologica ad annum 1624. solenni decreto fuisse propositiones aliquas, quod essent ex professo contra doctrinam Aristotelis omnium Philosophorum sine controversia principis.

V. QUANDOQUIDEM autem hodie nonnullorum operà adeò divulgata fuit execratio Aristotelis, adeoque invaluit opinio, quod ad hæreses viam sternat, abs re non fuerit, ostendere, in quantum hi homines versentur errore, & quomodo ex adverso nemo Gentilium ad doctrinas Catholicas propius illo accesserit. Non quò eum asseram

gravissimis etiam vacare erroribus, aut non cœcutiisse illum necessariò perinde ut cæteri, aut quandoque ab obscuris implexisque locutionibus, atque antilogiis vindicari citra negotium posse. Ridiculus profectò fuit cultus ille adeò superstitiosus, qui quibusdam sæculis nomini ac scriptis illius Philosophi delatus fuit. Qui præclari quidpiam indagaverat, aut detexerat, totus in eo erat, ut persuaderet, non suo se id ex cerebro, sed ex Aristotele prompsisse, citra quod non credebant id laudem habiturum. Cæterum generatim loquendo, quantum quidem mortali ingenio dilucidari, ac demonstrari ratione possunt, ad Christianas opinioniones, ac placita propius multò ipsi, quam cæteris contigit accedere. Primum hæc in re argumentum esse posset illud ipsum, quod pro se adducunt adversarii, data nimirum hæc in re Platoni elogium. Binoshos esse duos illos principes ac heroes Philosophiæ, communi dicebatur proverbio. Quemadmodum autem Plato pluribus in locis, multoque tempore facilius tractabiliorque creditus fuit, ita & collatum fuit hoc in ipsum non raro, atque à recentiorum non paucis repetitum elogium, minimè ipsum à doctis Christianis recedere. Omnium instar sit Augustinus, qui scripsit de veris Philosophis, paucis mutatis verbis, atque sententiis Christiani fierent, sicut plerique recentiorum, nostrorumque temporum Platonici fecerunt. Et scripsit: *Mirantur quidam, cum audiunt, vel legunt, Platonem de Deo ita sentire, quæ multum congruere veritati nostræ religionis agnoscunt.* Displicuit tamen ei postmodum, quod tantis eundem extulerit laudibus, uti videre est in Retractationibus. Verum admissa hæc ejus laude, negari nequit eadem Aristoteli, propterea quòd hujus Philosophia, quantum quidem huc facit, fuerit eadem magnam certè partem. Secus non opinabitur, qui seriò utramque expenderit. Differentia nonnunquam consistit in vocabulis, & difficultas in eo quandoque est, ut verus eruatur sensus sententiæ, propter obscuritatem, atque etiam inconstantiam. Concordia hæc ab antiquis juxta ac recentioribus, iisque non paucis observata fuit. Habemus ex Suida, conscripsisse Porphyrium libros septem, ad ostendendum consensum Aristotelis, & Platonis, eorumque doctrinam esse eandem. Sufficiat tamen testimonium S. Augustini, utpote qui erat amicissimus Platoni: *Quod autem ad eruditionem, doctrinamque attinet, & mores, quibus consultitur animæ, quia non defuerunt acutissimi, & solertissimi viri, qui docerent disputationibus suis Aristotelem, ac Platonem ita sibi concinere, ut imperitis, minusque attentis dissentire videantur.* Hinc est, quod quemadmodum creditum fuit, à non

De ver. relig. n. 7.

De Civ. D. l. 8. c. 11.

De Civ. D. l. 8. c. 5. &c.

(1) περί τῆς μίαν αἰῶν τῶν πλατῶντες, καὶ Ἀριστοτέλους αἰρεσῶν

paucis, licet falsò, legisse Platonem scripta Prophetarum in Ægypto, ita narrat D. Clemens Alexandrinus, probasse Aristobulum:

¹ Peripateticam Philosophiam depromptam esse ex lege Moysi, aliorumque Prophetarum. Observentur rationes, ob quas veræ religioni consentientem censuerit doctrinam Platoniam. Fuerunt nimirum, quod improbarit, rejeceritque Theologiam fabulosam, historiam Deorum, & honores ipsi in spectaculis exhibitos: Quod agnoscat Deum autorem omnium, & felicitatis largitorem; materiam nec esse corpus, nec Deum, nec animam, felicitatem in virtute, Deique contemplatione positam esse. Omnes autem hæc veritates etiam, imò melius multò leguntur in Aristotele, modò idem erga ipsum, ejusque idioma geratur animus, eademque iudicii habeatur æquitas, quæ erga Platonem. Agnosci haud difficulter potest, quàm chimericæ sint accusationes plurimæ à non paucis, ac speciatim à Francisco Patritio, nec minùs ab ultimo scriptore historiæ Philosophicæ Aristoteli, ejusque opinionibus impactæ. Colligique adhuc melius potest, quàm æqua, & quàm verosimilis sit imaginatio nostri Anonymi, quod nimirum Peripatetica Philosophia habita fuerit fons omnium heresum.

VI. Sed solenne, ac legitimum exerceri iudicium in Aristotelem non potest, ipso non interrogato. Multa supersunt ex Operibus ab ipso conscriptis, in quibus multò magis opiniones ejus investigari possit ratio, quàm in aliis. Quod in illis ipse contra Philosophos illòs, quos Atheos nuncuparunt, Divinitatem semper propugnarit, aut tanquam certam posuerit, aut à mundo distinctam, omniumque rerum censuerit, neminem later. Verùm punctum hæc in materiâ magis essentielle, & in quo primum religionis fundamentum consistit, est, ut dispiciamus, an censuerit Deum esse unicum, aut, quod passim fecere gentiles, admiserit πολλοθεϊαν? Hæc autem in re certum, atque indubitatum esto, neminem alium Gentilem per totam retrò antiquitatem ita constanter asseruisse, Deum existere unum, & solum.² Unus equidem est, at plura sortitus est nomina. Ita & pronunciat in libro, tanquam ejus sit, jamtum relato à S. Justino, quémque commentans Apulejus, vocavit propter hunc ipsum Aristotelem prudentissimum, & doctissimum Philo-

Ap. de mundo.

sophorum. In eodem affirmat, continere Deum in se principium,³ & finem, & medium omnium rerum existentium; antiquam item esse, communemque sententiam: Ex Deo⁴ omnia, & per Deum nobis constituta esse. Nullamque naturam sibi sufficere, privatam salutem, quæ ex ipso est. Non rectè dixisse nonnullos, omnia Deo plena esse;⁵ cum hujusmodi locutio quidem conveniat Divinæ potentiae, at non essentiae: Siquidem Deus quidem Servator, & pater est omnium in mundo quocunque etiam modo existentium; non ita tamen, ut dum ipse operatur, debilitati obnoxius sit, ut esset vivens mortale; sed qui virtute utens infatigabili res etiam longissimè distas gubernet. Paulò post:⁶ Optimum itaque, decens, ac maxime congruum Deo est, credere, quod residens in Cælis potestas Divina rerum etiam maxime distitarum, imò omnium se reddat parentem. Eodem capite repetitur, dici magis propriè, quod vis ejus ex alto penetrans⁷ circumagat solem, lunam, totumque Cælum, omnesque in terrâ viventes conservet. Hoc modo natura Divina virtutem suam nonnunquam è partibus vicinioribus emittit⁸ ad remotiores, ut omnes penetret. Dicit demum hoc Deum esse mundo,⁹ quod navi gubernatorem, quod curru aurigam, quod exercitui Imperatorem. Id quod à verâ quidem & Theologicâ Dei ideâ longissimè quidem abest; ostendit tamen, quomodo hic Philosophus asseruerit ejus unitatem, mundi gubernationem, ac providentiam. Non deficit, qui librum hunc vocaret in dubium; sed quis rectius de eo iudicium ferre potuit, quàm vir ille incomparabilis Albertus Fabricius? Scribit is in hæc verba: Perspicuum esse puto, scriptum illud verè esse Aristotelis; & alibi: Neque dubito, hoc scriptum inter γινωσκὰ Philosophi monumenta referre.

1.2. c. 12.
17.
1.3. c. 6.

VII. In octavo Physicorum fusè ostendit, necesse esse, ut sit¹⁰ æternum immobile, unde omnis procedat motus, idèoque primum movens esse immobile. Paulò post:¹¹ Manifestum etiam hinc fit, necessarium esse, ut primum movens sit æternum, & unum. Loqui clariùs ipse non posset. Ostendit etiam, quomodo illud nequeat habere partes, & magnitudinem finitam. Omnem itaque corporis speciem à Deo excludit: Atque ita observarat Laërtius, qui viderat opera hujus Philosophi, quæ ad nos non pervenire,¹² incorporeum demonstravit Deum, pla-

(1) Strom. lib. 5. καὶ τὴν κατὰ Μωυσά νόμον &c. (2) de Mund. c. 7. Εἰς δὲ ἂν πολύννημος ἔσται. (3) ἀρχὴν τε, καὶ τελευτὴν, καὶ μέσην τῶν ὄντων ἀπείρων ἔχει. (4) Cap. 6. ὡς ἐκ οὗ τὰ πάντα καὶ διὰ οὗ ἡμῖν συνέστηκεν ὁ κόσμος δὲ οὗτος αὐτῷ κατὰ τὰς αὐτῶν ἀνάγκας, ἐκμετρίσας τὴν ἐκ τῶν αὐτῶν φύσιν. (5) τῇ μὲν θεῷ ἐνέργειαν προπαντα καταβαλλόμενος λόγον, ἡ μὲν τῇ γενεῇ αὐτῇ μὲν γὰρ ὅλος ἀπείρων ἔστι καὶ γενέσθαι τῶν ἑσπερὶ διηκῶν κατὰ τὸν δὲ κόσμον ἐπιτελεσμένων δὲ θεοῦ ἡ μὲν ἀνέστη &c. (6) καὶ τοῖς πλείστον ἀφισπασμένοι. (7) αἰών τε γινώσκαι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ. (8) οἷς τὰ ποταμῶν &c. (9) κατὰ δὲ ὅτι ἐπὶ ἐν τῇ κυβερνήσει, ἐν ἀεὶ καὶ ἐν ἐνδοξῶν &c. (10) Phys. 1. 8. c. 6. καὶ τὸ πρῶτον κινῶν ἀκίνητον. (11) Φανερὸν δὲ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀνάγκη εἶναι τὴν αὐτῆς αἰδίων τε πρῶτον κινῶν. (12) in Arist. τὸν δὲ οὗτον ἀναμνηστικὸν ἀπὸ φημι, κατὰ καὶ ὁ πλάτων.

nè ut Plato. Considerationem merentur verba sequentia, licet spectato libri contextu, ambigua nonnihil ejus mens maneant. ¹ Omnia vel sunt principium, vel à principio. Infiniti autem non est principium, esset enim ejus & finis. Est igitur & ingenitum, & incorruptibile. Apparet insuper: ² Complecti ipsum, ac gubernare omnia; atque ita dicunt omnes illi, qui præter infinitum aliam causam non admittunt; cujusmodi esset mens, aut amicitia; & hoc ipsum ajunt esse Divinum, cum immortale sit, & perpetuum: Quemadmodum Anaximander, plurimique alii existimant Philosophi.

VIII. INITIO Metaphysicorum docet: ³ Inter scientias illam maximè honorandam, quæ Divina maximè est: talemque duabus de causis solam esse illam, quæ Deus præditus est potissimum, cum Divina sit inter scientias, & rebus in Divinis versetur, propterea quod utranque consecuta sit; quandoquidem Deus & causa & principium ex omnium opinione sit. Libro 10. Præter duas has scientias (Physicam, & Mathematicam) alia quedam est, quæ versatur circa ens ab aliis separatam, & immobile. Quod si hujusmodi datur substantia, hoc est se juncta, & immobilis, quemadmodum demonstrare conabimur; & si qua est natura talis in istis, quæ sunt, ibi certè erit Divinitas, eaque natura primum, ac principale principium erit. Perspicuum est igitur, tria genera esse scientiarum, quæ rem animo cernunt, Physica, Mathematica, & Theologia. Ac præstantissimum quidem genus est earum, quæ rem animo cernunt, sed harum ipsarum ea, quæ extremo loco nominata est. In eo enim, quod omnibus, quæ sunt, præstat, & excellit, versatur. In undecimo repetit, necessarium esse, dari substantiam æternam, immobilem. ⁴ Quoniam igitur ⁵ est quod movetur, & quod motum affert (intelligit de primo Cælo) profectò medium quiddam est, quod motum affert, nec movetur; idque æternum est, essentia, & actus. Et postea: Quoniam autem aliquid est, quod ipsum movet, quod idem & immobile est, & re ipsa est, id; ut moveatur, fieri nullo pacto potest. Hoc autem vocat principium, & addit, quod ab hujusmodi principio Cælum, & natura dependeat. ⁶ Post hæc ait: Vitam esse actum mentis, ⁷ Deum esse actum, ac proinde vitam suam, eamque perpetuam, & optimam; ⁸ unde pronunciat, Deum esse vivens optimum, & æternum; cum vita & æternitas continua sit in ipso; quan-

doquidem hoc ipsum sit Dei natura. Absolvit hunc librum, damnans admittentes plura principia, adferensque versum illum Illiadis:

Non bona res plures Domini: Rex unicus esto.

Legitur itidem in alio opere: ⁹ Actionem fore semper jucundissimam in eo, qui naturâ præditus est simplici; idèque Deum voluptate frui simplici, ac semper uniformi. Et in alio: ¹⁰ Deus felix & beatus est non bonis extrinsecis, sed seipso.

IX. QUÆ Aristotelis de naturâ Divinâ mens fuerit, mirum in modum vel ex eo confirmatur, si observemus, quomodo in omnibus suis operibus, ubi de Divinitate incidit mentio, numerum singularem ut plurimum adhibeat, dicendo Deus, non Dii, ut solenne est Gentilibus. Paucis illis vicibus, quibus Deos nominat, refertur semper dictum ad opinionem vulgarem, atque id temporis receptam. Atque ita fit, ubi laudat cultum Deorum, & quod negetur sacerdotium plebejis, ratum habet in Politicis; item ubi commendans, nè per-
mittantur picturæ obscenæ ¹¹ meminit legis permittentis senioribus, ut habeant, honorèntque Deorum certorum ridiculorum simulacra minùs honesta; atque ita etiam in alio quodam loco. Quandoque etiam ad secundarias, atque subordinatas intelligentias alludit: At Vestæ, Junonis, Veneris, Mercurii, aliorumque omnium nomina nunquam recitat; atque ubi de sacro cultu differit, quemadmodum sit speciatim in Politicis l. 7. c. 8. Deorum istorum non meminit, neque eorum honori statuit ceremonias, aut sacrificia. An ex hæcenus allatis non planè diluantur quædam recentiorum speculationes, adhibitæ ut secus sensisse Aristotelem persuadeant, involutis, & nescio quâ caligine perfusis ejus opinionibus, examinare poterit, qui volet. -- In locis adductis non videmus tantummodò unitatem Dei, sed & bonitatem, & providentiam, & incorporeitatem, & omnipotentiam. In horum Confirmationem attulit, laudavitque versus Agathonis; quibus rectè dixerat Tragicus ille Poëta. ¹²

Tantum Dei illud est negatum Numini, Quæ facta sunt semel, non facta reddere.

X. JAM verò ut ostendamus, quantum hoc in genere cæteros omnes antegressus

(1) Ἀπαντα γὰρ ἢ ἀρχὴ, ἢ ἐξ ἀρχῆς τὰ δὲ ἀπαντα ἐκ τοῦ ἀρχῆς, ἢ γὰρ ἀντὶ τῆς ἀρχῆς. Ἐπὶ δὲ καὶ ἀντικεινόντων, καὶ ἀφ' ἀντικεινόντων. (2) καὶ περιέχει ἀπαντα, καὶ πάντα ὑποβιβάζει &c. (3) ἢ γὰρ θειοτάτη, καὶ τιμιωτάτη &c. (4) ὅτι ἀνίκητοι εἶναι αἰδίοις τῶν ὁρίων ἀντικεινόντων. (5) ἡ δὲ τὸ κινεῖσθαι, καὶ κινῆσαι, μόνον τοῦτο ἐστὶ τῆς, ὃ ὁ κινεῖσθαι κινῆσαι, καὶ δὲ αἰδίοις ἐστὶν. (6) ἐν τοιαύτης ἀπὸ ἀρχῆς ἡρῆται ὁ θεός, καὶ ἡ φύσις. (7) ἢ γὰρ ὅτι ἐστὶν ἐστὶν. (8) φανερὸν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ὅσον αἰδίοις ἀντικεινόντων, ὅσον αἰδίοις, καὶ αἰδίοις ὁμοῦ, καὶ αἰδίοις ὁμοῦ, καὶ αἰδίοις ὁμοῦ. (9) Eth. l. 7. c. 15. διὸ ὁ θεὸς αἰδίοις καὶ αἰδίοις. (10) de Rep. l. 7. c. 1. ὁ ἰσοδύναμος μὲν ἐστὶν &c. (11) l. 8. c. 17. ἐν τῇ παλαιᾷ τῇ θεῷ τοῖς ἀντικεινόντων, οἷς &c. (12) Eth. l. 6. c. 2. διὸ ἐφ' ὧς ἀγαθόν. Μόνον γὰρ ἀντὶ καὶ θεὸς τῶν ἀντικεινόντων, ἀγία ἡ φύσις αἰδίοις αἰδίοις ἢ περὶ τῶν ἀντικεινόντων.

fuerit, sat erit demonstrare, quomodo ista in re multò inferior illo fuerit Plato, quem ex asse Christianum complures volunt. Summa ejus dialogorum non ita commode ex sparsis quibusdam sententiis, quàm ex generali eorundem consideratione colligi potest. In omnibus pene ex more religionis tum receptæ dissertitur, Deorum vulgo adoratorum sit mentio, ad eorum obsequium, & cultum animantur homines, ac diriguntur; neque id modò, quando alii, verùm etiam, quando ipse disputat Socrates. Dictum fuit, ita locutum fuisse, ac scripsisse Platonem, non quasi ita crederet, sed ne eandem incurreret cum Socrate condemnationem, quippe cui dictus Athenis dies fuit tanquam hominì irreligioso, nec Deos vulgares veneranti. Faciamus ita esse, quandoquidem verè credibile est; idque vel eò magis, quod in epistolâ quâdam ad Dionysium Syracusanum monuerit, scripturum se initio *Deus* in numero singulari, quando serio; at *Dei* in numero multitudinis, quando joci causâ scripturus esset. Nonne autem pluri faciendus erit Aristoteles, qui, tametsi idem adhuc urbi præesset Magistratus, ipsèque metu compulsus in Chalcidem profugerit, non tamen idcirco τὴν πολυθεϊαν proponit, nec vulgo concedit aut Martem, aut Junonem, nec alterius cujuspiam unquam suis in libris injicit mentionem? Nonne igitur se adaptavit, conformavitque multò magis ad Christianorum sensa, & mores? Perfectò Theodoretus, factâ honorificâ mentione loci ex epistolâ ante relati, dixit nihilominus, hac adulatione Platonem obfuisse multum legentibus. Ceterum injuri essemus in Platonem, si debitam ei laudem vellemus detractam. Mira habet dicta, pias ac religiosas sententias, ac sensa quæ videri possint inspirata; eamque ob causam à Christianis etiam Scriptoribus laudibus celebratus fuit. Reperitur in Phædone *Deum* nâstivè citram gerere, nosque esse ejus possessiones. Mortem non esse, nisi liberationem animæ à corpore. Philosophiam non in cultu corporis positam esse, sed in secessu quodam, atque hominis quantum fieri potest, ad animum conversione dandam esse operam, sempiternum. Secundus Timæi orditur di-

rom. 3.
ep. 3.

Theodor.
t. 4. p. 492.

Theod. t. 4.
p. 441.

XI. PRÆCLARISSIME hætenus omnia.

At in ipsis his dialogis, & maximâ parte aliorum contrarium quoque frequenter legitur, & Diana, Apollo, Venus, ceterique omnes tanquam Numina extolluntur. Ubi agit de legibus, vult primam Civitatis partem *Vistæ, Jovis, & Minervæ sacram esse*; vult. Cives omnes *Parcis, omnibusque Diis sacrificare*; concluditur dicendo, oportere Deos omnes, Deasque haberi in pretio, laudibusque ornari. Simile nihil occurret apud Aristotelem. Adde inconstantiam perpetuam natam ex eo, quod Plato, licet passim Pythagoricus, modò hunc, modò alium philosophorum anteriorum sequatur, ac modò secundum hanc, modò secundum aliam opinionem loquatur. Accedit, insuper, quod duo rerum omnium principia constituerit, *Deum, & materiam*, quemadmodum etiam adnotavit Laërtius, exponens, materiam primò se sine certâ lege moventem omnisque formæ expertem collectam à Deo fuisse, ac digestam, quibus etiam verbis eam pariter ponit esse æternam. Cicero: *Plato ex materia in se omnia recipientem mundum esse factum censet à Deo*. Secundus Timæi orditur di-

(1) in Phæd. t. 1. p. 62. θεόν τε εἶναι τὸν ἐπιμελόμενον ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς ἐκείνου κτήματα εἶναι. (2) ἀγαθὴ μὴ ἀλλὰ τι, ἢ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν. (3) ὅτι περὶ τὸ σῶμα εἶναι, ἀλλὰ καθ' ὅσον δύναται, ἀφαιρεταί αὐτῷ, πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν τιθεμένη. (4) καθαρῶτα μὲν ἀπ' αὐτῶν, ὥς ἐν ὁ θεὸς αὐτοὺς ἀπολλύει. (5) t. 1. p. 396. in Crat. ὁ γὰρ εἶναι ἡμῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅς τις εἶναι αὐτοὺς μᾶλλον τῷ ζῆν, ἢ ὁ ἀρχὴν τε καὶ βασιλεὺς τῶν πάντων. (6) in Prot. καὶ ἐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἰς ἃν μένος τῶτο ἔχει τὸ μέγας. (7) in Phileb. οὐ καὶ φρονεῖν τινὰ θανουμένην συντάττονται διακινεῖσθαι. (8) in Tim. c. 3. p. 32. ταῦτα δὲ πάντα μέγας χρόνος, καὶ τὸ τ' ἡν, τὸ τ' εἶναι χρόνος γενομένης εἰς φρονεῖν λαμβάνουσαι ἐπὶ τῇ αἰδίῳ κρίσει ἐκ ὁρῶν λεγόμεν γὰρ δὲ ὡς ἡν, εἶτε τε καὶ εἶναι τῇ δὲ τὸ εἶναι μένος κατὰ τὸν ἀλλοτῆ λόγον προσήκει τὸ δὲ ἡν, τὸ τ' εἶναι περὶ τῶν ἐν χρόνῳ γένεσιν ἰκανὴν σέβει λήγουσαι, κινησὶς γὰρ εἶναι. (9) de legg. I. t. 2. p. 745. θίμωτες εἶναι πρῶτον, καὶ διὰ, καὶ ἀδυνάτους εἶναι. (10) lib. 7. Μείζους καὶ τοῖς ἄλλοις πάντι θεοῖς δυνατὰς καὶ πάντας τὰς πόλεις εἶναι. (11) l. 13. εὐφρομένη πάντως θεῶν, καὶ πάντως θεῶν. (12) Laërt. δύο δὲ τῶν πάντων ἀπεφθῆναι ἀρχάς, θεὸν καὶ νύκτα.

eam secundum numeros harmonicos.¹ Porphyrius, Jamblichus, Proclus, & alii existimant, præter hoc magna per numeros hos tanquam per symbola fuisse denotata mysteria; quod credere poterit, qui volet. Videre eam de re etiam iuverit ultimos libros Metaphysicorum Aristotelis.² Quod Pythagoras rerum omnium principium posuerit unitatem, narrat Theodoretus,³ id quod rectè posset explicari. In summa Plato proposuit vocum genus διατονικόν, seu intensionem vocum etiam hodieum receptam. Totum id, in quo laborat, quodque idem valet, quod monas, est numerus 384. assumptus loco monadis, seu unitatis, ad evitandas fractiones. Desiderium tamen integritatis rei huius videndi descriptionem impulit me, ut eam flagitarem à Josepho meo Torellio, qui pro sua humanitate eum in finem ad dies aliquot interrupit lucubrationes suas destinatas edendo Archimedi, summam curam à se castigato, ac de integro ex græco translato; videreturque mihi ipse exacto demum calculo famosum illum numerum declarasse. Non omitam certè eundem hortari, ut computum hunc suum juris publici faciat, quippe qui spectet quodammodo ad Archimedeum, & cuius meminerit Macrobius cum eam de re ageret. Calcidius in præclaro suo commentario aptè differuit de proportionem inter numerum 256. & 243. intercedente, atque in Timæo Platonis commemoratam. At nè verbum quidem fecit de 36. terminis nominatis in Timæo ipsiusmet Timæi, neque de colligenda universè summam numerorum 114695. Post quem ita concludit: *Hunc in modum animam universi omnino divisit.* Sed è diverticulo in viam.

XIV. Ut rectè intelligamus, quanto plus cæteris gentilibus ad ideas Christianas accesserit Aristoteles, expendere accuratius oportebit ejus Ethicam. Scopus illius erat, sternere hominibus viam ad felicitatem. Exorsus eam est, ostendendo, veri boni nomine nec censeri bona corporis, nec externa,⁴ sed quæ animum tangunt, propriè ac præcipuè bona appellari, atque in his sitam felicitatem esse, puta in bonâ vitâ, bonisque operibus; explicuitque bonum hominis⁵ consistere in operando secundum virtutem; & si multe virtutes sunt, in agendo secundum optimam, ac perfectissimam. Et quoniam⁶ felicitas est operatio animæ secundum perfectam virtutem, de eâ agere coepit lib. o secundo.

Vult autem hanc esse⁷ habitum, quo homo vir bonus efficitur, & opera ejus recta; ubi verò extrema vitiosa fuerint, consistere eam vult in medio, utrumque evitando: Siquidem peccare multis quidem modis, at rectè agere non nisi uno possumus. Non vult tamen medium hoc calculo definiri arithmetico, advertitque, medium, in quo subsistit habitus electivus⁸ definiri à prudentiâ; neque⁹ omnem actionem, aut affectionem medium virtuosum admittere, propterea quod nonnullæ sint se ipsis male. Egregiè postmodum agit de voluntario, & actibus humanis; & concludit¹⁰ habitum nostrorum nos esse causas; ideòque nobis solis adscribenda esse vitia. Deinde expendendam sumit diversitatem virtutum, præstiusque multò eam distinctius, quàm alius quisquam, rem istam pertractat. Plato non nisi quatuor earum constituit species. De legibus.¹¹ Quatuor diximus esse species virtutum, quæ divisio tradita porro fuit ceteris, atque ab antiquioribus adoptata. Verùm cum hoc pacto consideretur solummodò modus quadruplex, quo animus fertur in honestum, quovis autem eorum circa materias versetur diversas, evenit, ut virtutes multum diversæ eodem nomine comprehendantur, nec modica inde nascatur perturbatio; ita quidem, ut idem quandoque actus à nonnullis temperantiæ, ab aliis fortitudini tribuatur; voceturque interdum prudentia, quod ab aliis appellatur justitia. Aristoteles verò agnovit quidem quatuor illas tanquam cæterarum principes, restrinxit tamen ad suas quasque materias, ac pro materiæ diversitate omnem divisit virtutem; ac proinde omnes accuratè distinxit, determinavitque, seu docuit determinandas. Meminit etiam certæ cujusdam virtutis heroicæ, & Divinæ,¹² asserit¹³ voluptates obscenas non vocandas esse voluptates; felicitatem non esse, nisi¹⁴ in virtute, & actionibus è virtute prognatis; summam felicitatem consistere in contemplatione optimi,¹⁵ & vitæ menti conformi. D. Thomas ex dictis capitibus hæc refert: *Aristoteles perfectissimam hominis contemplationem, quæ optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vitâ, dicit esse ultimam hominis felicitatem.* Affirmat Philosophus victurum hæc ratione hominem,¹⁶ non tanquam hominem, sed secundum partem Divinam, quæ est in ipso; nec debere hominem humanis immorari cogitationibus, ac rebus perituris, licet mortalis sit;

(1) t. 3. p. 95. κατ' ἀριθμὸν ἀρμονικῶς. (2) Serm. 2. de princ. ἀρχὴν τῶν πάντων ἔσται τὴν μονάδα. (3) t. 3. p. 5. τὰς μὲν ἐν τῇ ὅλῃ ψυχῇ τὰ αὐτὰ πᾶσι διίκε. (4) Eth. I. 1. c. 8. τὰ περὶ ψυχῆς κινήματα λόγονται, καὶ μάλιστα ἀγαθὰ καὶ τὸ ἐν ᾧ, καὶ τὸ ἐντραπτεῖν τὸν ἑαυτοῦ. (5) c. 6. τὸ ἀνδραπνικὸν ἀγαθὸν ψυχῆς ἐνέργεια γίνεσθαι κατ' ἀρετὴν· εἰ δὲ πλείους αἱ ἀρεταί, κατὰ τὴν ἀρίστην, καὶ τελειοτάτην. (6) c. 42. ἐπειδὴ δ' ἴσμεν ὅτι ἡ ἑνδομηνία &c. (7) I. 2. c. 5. ἔστι, ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεσθαι, καὶ &c. (8) c. 6. αἱ δὲ αὖ δ' ὁμοίως δέονται. (9) ὅτι πάντα δ' ἐπιδέχεται πρᾶξι &c. (10) I. 3. c. 7. τὴν ἔξωθεν ἐνδομηνίαν πᾶσι αὐτοῖς ἴσμεν &c. (11) de leg. I. 12. p. 963. οἱ τετταρα ἑσόμεν ἀρετῆς εἶδη γενεσθαι &c. (12) Eth. I. 7. c. 1. τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀρετὴν ἡμεῖς οὐκ ἔσμεν, καὶ θεῶν. (13) I. 10. c. 5. ὁ φασὶν ἡδονὰς εἶναι. (14) c. 6. ἐν ταῖς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείαις. (15) c. 7. κατὰ τὸν ἄνθρωπον. (16) c. 7. ἀλλὰ ἢ θεῶν τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει &c. ὅδε δὲ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐνδεχέσθαι ἀπαθανάτίζειν. sed

sed reddere se, quoad fieri possit, immortalem, totisque viribus eo coniri, ut vivat secundum partem suam optimam. Addit insuper, eum, qui operatur juxta dictamen rationis, illudque sequitur, ac bonesto acquiescit, Deo fore gratissimum, credi oportere.

XV. ATQUE hic est ille Aristoteles, quem tot hodie homines rident stolidè, quin vel verbulum ex eo unquam legerint; hæc est illa Philosophia, quæ tanquam fons hæresum, errorumque omnium depingitur. Conferantur quæso sensa hæc cum lepidis ac frivolis Stoicorum axiomatibus, cumque cogitatibus Platonis, qui merito reprehensus fuit, quod Socratis disciplinæ renunciarit, ut sequeretur² monstruosam Pythagoræ sapientiam, quique voluisset non esse in hominum societate connubia, sed feminas, ac femellas juris esse publici, & fas esse etiam uti fororibus. Serranus editor adeo amicus Platoni vocat hanc ideam portentosam insaniam. Videat quis, an in Christianam religionem Aristotelica, an verò Platonica, aut aliorum Philosophorum dictamina congruant magis, ac melius conveniant. Videat quis quantà injuriā, atque ut verè dicam, exiguā suā laude Cl. Brukerus, vir cæteroqui admodum doctus, adeo in historiā suā Philosophicā deprimat istum Philosophum, ac re ipsā nostrā etiam ætate comprobet, verum esse, quod magnus ille Calaubonus in præfatione in suam editionem protulit, non deesse, qui contentur, unicam Philosophiæ Aquilam omni calumniarum genere vexare. Argumento duntaxat illud sit, quod ausus fuerit scribere, Aristotelem Moralis Philosophiæ principia, & honestatis fontes ignorasse (id quod in sensu tantum Christiano, ac religioso salvari posset) mirumque esse, potuisse per tot sæcula acris ingenii homines tanto ejus idmā in pretio habere, cum in nullā Philosophiæ parte magis pauper sit; certamque questionem exercuisse magnā ingenia Aristotele longè superiora, solennèque fuisse ipsi philosophari per notiones vagas, obscurasque, ut ignorantiam tegetet. Profecto non est absurdum aliquod; quod in hodierno typo non videamus. Evertit tamen hanc suam sententiam, quando ait: Accuratiùs, & philosophicè magis Aristotelem ratiocinatum, quàm Platonem, nemo, qui utrumque sine præjudicio comparat, facile inficiari iuvet. Ac de Christianis quidem doctrinis omitto hic monere, quàm præ omni aliā Philosophiā, ad explicandum dogma Catholicum de Eucharistiā appositā atque accommodatā videatur Aristotelica. --

XVI. PLURIMUM modò refert videre, quam demum ob causam Janseniani veteres, & novi tantopere & nomen Aristotelis horreant, & scripta. Non oritur id sanè ex eo, quod crediderit mundum carere principio, & habiturum non esse finem, neque ex alio quodam errore in quem illum Paganorum superstitio unā cum aliis impulit. Inde, inde oritur, quod perfectè consenserit ipse cum dogmate Catholico circa liberum arbitrium, quo fit, ut omnia Sectariorum Sophismata directè explodantur, ac diluantur. Aristotelem præcipuè spectavit Calvinus, quando increpuit Philosophos, quod assererent, virtutes, & virtutia in nostrā esse potestate, nosque operari liberā electione. S. Thomas agens de electione citavit continuatā seriè verba hæc, tanquam ex Ethicā Aristotelis deprompta: Homo habet liberam electionem suorum actuum. Potentiæ rationales sunt ad opposita. Homo est dominus sui actus, & in ipso est agere, & non agere. Hinc est, quod etiam Lutherus ipsum fuerit detestatus, & quod Calvinus vocaverit argumentum Aristotelicum quod iniquum sit supplicium sumptum de homine ex necessitate peccante; noraveritque in margine: Absurdum ex Aristotele, 1. 2. 5. 2. & Pelagio desumptum. Quam ob rem statuit contra Aristotelem, & sensum communem, hominem, dum necessariò peccat, nihilo tamen minus voluntariò peccare. Novum hoc, at- 1. 2. 4. 1. que ante hæreses hodiernas inauditum libertatis genus cum necessitate componi posse ostenditur, dum pugnatur liberum esse, liberèque operari illum, qui non potest utrumque, sed duntaxat alterutrum, modò operetur sponte. Hoc est unum ex fundamentis præcipuis & antiqui, & novi Systematis. Ridiculum videtur Anonymo, quod contendatur arbitrium consistere in potestate electionis, in facultate ad opposita, in potestate ad agendum, & non agendum. Sententiam hanc, quod possimus & agere, & non agere, sæpiùs accusat ille, ac fugillat. Verum enim verò Aristoteles agens de voluntario, omnino docuit, actiones quæ tendunt in finem & in quibus bonitas aut malitia consistit, electivas esse³ & voluntarias; de illis consultari, id quod non fieret, si in nostrā non essent potestate; Virtutem juxta ac vitium pendere à nobis, quia in nostrā potestate est agere, & non agere, & (eodem prorsus loquendi modo adhibito) quia possumus & non, & ita. Pungit nihilominus, utique vehementer sectarios, quod præter D. Hieronymum, qui adversus Pelagianos scribens pronunciavit: In

Inst. l. 2.
2. 3.

De Malo
qu. 6. Con-
tra est ecc.

1. 2. 5. 2.

1. 2. 4. 1.

HI p. 62.
63. 67. 74.
&c.

Dial. 3.
l. 2. p. 781.

(1) c. 9. ο δὲ κατὰ τὴν ἐνέργειαν &c. Θεωρητικὰς τοιαύτας εἶναι. (2) Theodoret. t. 4. p. 489. τὴν περὶ τῆς πύθωγος σοφίαν. (3) Eth. l. 3. c. 7. αἱ περὶ τὰυτὰ πράξεις κατὰ προαίρεσιν εἰναι αὐτὰς ἐκείναις &c. ἐφ' ἧμιν δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ ἀμείλιος δὲ καὶ ἡ κακία, ἐν οἷς γὰρ ἐφ' ἡμῶν τὸ πράττειν καὶ τὸ μὴ πράττειν, καὶ ἐν οἷς τὸ μὴ, καὶ τὸ ποιεῖν.

de corr. & nostrā esse possum potestate, vel peccare, vel
gr. e. i. non peccare, & vel ad bonum, vel ad malum

extendere manum, ut liberam servetur arbitrium, & praeferat D. Augustinum, qui toties declaravit, quod liberum arbitrium & ad malum, & ad bonum faciendum constituendum sit nos habere etiam Philosophus in materia morum ceteris certē omnibus gentilibus superior, solo naturae, ac rationis instructus lumine viderit, ac deciderit idem prorsus, eosque itidem ipse damnari, proseripseritque. In dictis istis adiutorium, & virtus gratiae, quando de bono superno agitur, intellectum semper fuit, atque etiamnum intelligitur. At iactat Anonymus, Pelagianos juxta Aristotelis, aliorumque gentiliū doctrinam posuisse essentiam liberi arbitrii in potestate peccandi, & non peccandi, in facultate ad opposita, & in potestate ad partem agentem, vel negantem. Non Pelagiani, sed Patres omnes, ac Philosophi ita sentiebant, atque etiamnum hodie non modō Catholicus quisque, sed & rationis homo prudens solo rationis instructus lumine id ipsum credit, atque agnoscit. Sine libertate indifferentiae reprehendi non posset peccator de admisso delicto. Adduxit Theodoretus, Clemens Alexandrinus, & S. Justinus illud Platonis: ¹ *Culpa est eligentis, Deus extra culpam est.* Verum cum solos à se recentiores aestimari Philosophos prae se ferat Anonymus, edicat amabo, quem pro se adferre possit! Omnium instar esto Cartesianus, asserens: *Libertatis, & indifferentiae, quae in nobis est nos ita conficiō esse, ut nihil sit, quod evidentius & perfectius comprehendamus.* Quid hic respondebit, qui inter recentiores ac Cartesianos suum profiteretur nomen? Quodsi etiam documentum hoc non extaret apud Philosophos, nonne id ipsum secum afferret homo quilibet ratione praeditus? Respuit Scholarum omnium iudicium Anonymus, & profiteretur, quod ipsae sententiam meam anathemate dirum in modum percellent. Relinquamus igitur Scholasticas, ac communem duntaxat sensum sequamur. Inveniturne homo sapiens, seu vir, seu mulier, seu nobilis, seu plebejus, qui se in re quāpiam existimet liberum, quando in potestate sua non est agere, & non agere? Et cur demum Aristoteles haereses docuerit, quando à ratione ac communi naturā sensu non abiit?

XVII. Cum in animo haberent novi Systematis artifices introducere novas illas opiniones, quod nimirum infundantur nobis actus liberi, quodque infundat nobis Deus amorem actualem, oportebat tollere de medio habitualis, & actualis caritatis

distinctionem, differentiam item inter actus, & habitus. Hoc ut consequatur Anonymus, ponit sufficere, si ostendatur doctrinam hanc proficisci ab Aristotele, ac Philosophiā Peripateticā. In Scholis inventa est notio amoris actualis, & habitualis, hoc est actus, & oris, ex quo nimirum investum est Systema Peripateticum, secundum quod concipiuntur habitus per modum certarum entitatum, aut qualitatum otiosarum, quippe quae non operentur nisi adjuncta aliā entitate, quam actum vocant. Indubitatum re verā est, eveni per Ethicam Aristotelis paradoxam illam confusionem, ac identitatem actus cum habitu, quam persuadere modō homines isti cuperent: At falsissimum est, dixisse unquam Aristotelem, actum esse entitatem, & habitus esse qualitates otiosas, aut affectiones steriles nunquam operativas, nisi adjuncta, nescio quā aliā re, quae actus dicitur. Qui huiusmodi assertiones tribuit Philosopho, loquitur ex relatione hominum eundem non cognoscentium. Colligitur item ex eodem, habitus esse dispositiones ad actus, habitus esse permanentes, dum actus transeunt, neque gigni uno actu, neque amitti habitum. Ubi statuit, repositam esse felicitatem in operatione virtuosā, docet: ² *Interesse multum an quis ponat summū bonum consistere in possessione, an verō in usu optimi (h. e. virtutis) consistere in habitu, an verō in actu.* Quandoquidem evenire possit, ut qui habitum habet boni nihil agat, ut faciunt dormientes, aut aliā de causā nil operantes. En tibi, quae de actibus & habitibus habeamus ex Philosopho, quodque neutiquam docuerit habitus, & actus esse entitates à se mutuo distinctas, neque, quod habitus dent posse, neque alia Paradoxa, quae tribuit Anonymus Scholasticis non paucis Stagiritae mancipiis. Lepida profectō res est, pugnare ipsum, non reperiri apud antiquos actualis, & habitualis discrimen. Asserit nihilominus in Paragraphis, ubi hāc de re loquitur, contrarium, & vera falsis pro more commisceat, at cui bono? Probandur quae vera sunt, quae falsa damnantur. An ex eo, quod dixerit Augustinus: *Ubi fuerit caritas, necesse est, ut operetur; & non potest vacare amor in animā amanti deduci continuo oportet, credidisse ipsum idem esse habitum, quod actum? Deberetque operari semper eum, in quo est habitus? Repugnat id certē & dogmati Peripatetico, & sensui communi.* Quale porro Sophisma, dicere, quod caritas non minuat activitatem, & energiam, cum in habitum transit? Quod intensior redditur habitus, eō magis crescit ejus activitas: At num ideo actus evadet? Deberitque continuum, peipe-

(1) Pl. de Rep. I. 10. ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάγκη. (2) Eth. I. I. c. 9. Διαφέρει δὲ ἵσως ὁ μῦθος ἐν πρῶτῳ ἢ ὅπως τὸ αἰετὸν ὑπολαμβάνεται, καὶ ἐν ἑκτῷ ἢ ὅπως τὸν αἰετὸν ὑπολαμβάνει μὴδὲν ἀναστῆναι ἀπὸ τοῦ ὑπαρχόντος, εἴτε τὸ καθύστερον, ἢ καὶ ἄλλως πᾶσι ἔχεται.

tutumque actum producere? Ingeminat non venisse unquam Augustino in mentem, *habitus esse qualitates inertes, & otiosas*. Neque ipsi neque alteri id unquam in animum venit. At an ideo, qui peculiarem nactus est habitum, tenebitur perpetuo ex eodem operari? Atque sine hoc iners vocabitur? Adde, quod habitus sancti, etiam si in actus non prodeant, tamen operentur, cum nos Deo semper conjunctos teneant.

XVIII. INSOLENS præ cæteris, ac stulta est speculatio illa, quæ ostensurum se jactat Anonymus, fundamentum doctrinæ Catholicæ in materiâ de gratiâ aliud non esse, quàm Aristotelis fallacem. Imaginatus sibi est, censere scholas, & Masses, gratiam esse *entitativam*; idque ei exprobrat 60. faciliè vicibus in primo suo volumine, tamen si historia impugnata, ideoque ab ipso increpita nequaquam eâ de re mentionem intulerit. *Spuriam illam entitativam designat à Peripateticâ scholâ mutuatam*. Inauditam ideo scholisque omnibus orthodoxis ignotam invehere doctrinam conatur, hoc uno præcipue nixus, quod recentiores Philosophi non admittant accidentia, atque pro nihilo reputent, quidquid non est substantia, rideantque quidquid hæc in re censuerit, docueritque Aristoteles.

XIX. VERGIT hic, commigratque controversia Theologica in Philosophicam; & fidei dogma, si quidem res accuratè expenditur, ad quæstionem de nomine reducitur. Quod ut demonstremus, aperiemus viam observando, quid hoc in argumento doceat Aristoteles, liberando ejus doctrinam falsis quæ passim jactantur hypothesebus. En tibi illius dicta, quibus breviter quæ huc spectant, complexus est, ac definiit. Ac primò quidem in Categoriis: *Existentium rerum aliquæ de quodam prædicantur subiecto, quin in ullo sint subiecto, quemadmodum homo*. Hoc est, quædam per se ipsa subsistunt, neque exigunt inhaerere alteri: Unde postmodum scripsit: *Omni hoc substantiæ commune est, quod non existat in subiecto*. Docet sub finem capituli, in genere substantiæ unam non magis talem esse, quàm aliam; cum homo unus non magis sit homo quàm alius, quemadmodum res alba magis alba esse potest, quàm alia. Docet etiam ibidem, proprium substantiæ esse, admittere qualitates contrarias. In

Analyticis: *Accidentia sunt, esse v. g. vivens esse musicum, vel album*. Secus verò se res habet in iis, quæ à nullo dependent subiecto. Si enim dixerimus *ambulans*, vel *album*, aliud quid intelligi necesse est, quod album sit, aut ambulet: Dum ex adverso substantia aliud non significat, quàm se ipsam. Atque ideo *quæ non existunt in alio subiecto, voco existentia per se, quæ verò existunt in alio, accidentia appello*. In alio libro: *Accidens illud est, quod potest reperiri, & non reperiri in alio*. In initio libri III. de Cælo: *Cum rerum naturalium aliæ sint substantiæ, aliæ opera, & affectiones earundem*. Ubi magis ex instituto de his agit: *Ens aliud dicitur per se, aliud per accidens: Per accidens, cum dicimus v. g. justus est musicus*. Pergit deinde docere, res quæ accidentium instar se habere dicuntur, in aliâ re existere, non item eas, quas dicimus entia per se; & nominum, quæ rebus tribuuntur, alia significare, quid res sit, alia, qualis ac quanta sit, aliasque hujusmodi proprietates, & adjuncta innuere. *Substantia vocantur corpora omnia, eorumque partes, vocantur autem substantia, quæ nulli alteri tribuuntur subiecto, sed ipsi attribuantur alia*. Sub finem hujus libri: *Accidens dicitur, quod inheret alteri, quodque verè affirmatur, non tamen necessariò, nec passim*. Dicit insuper: *Videri accidens quodammodo vicinum non enti; itaque vocari, quod nec semper nec passim accidit*. Demum: *Ens dici pluribus modis, quia & essentiam, & qualitatem, aut quantitatem, aut aliud quoddam prædicamentum significat*. Tamen si autem tot modis hoc nomen usurperetur, *manifestum est, primum omnium significari quod sit quid, hoc est, substantia*. Pergit plures enumerare accidentium species, & concludit, *primariò itaque, ac simpliciter ens dici substantiam*.

XX. Quid autem in his omnibusprehendent recentiores, quod jure reprehendant? Quis recentiorum unquam philosophorum inficiatus est, aliud esse hominis essentiam, aliud esse album, aut nigrum, calidum, aut frigidum, magnum aut parvum? An, quia motus & figura separari non possunt à corpore, distingui ideo non debebunt habere motum, & non habere? An distingui non debebit marmor rude à statuâ jamtum elaboratâ? Et quia accidentia quædam propriè magis appellantur modalitates, annon ideo fiet discrimen inter

(1) Categ. τῶν ὄντων τὰ μὴ καθ' ὑποκειμένην τινος λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ εἶναι εἶναι, εἶναι δ' ἀνεξαρτήτως. (2) κοινὸν δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν τὰ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι. (3) An. Post. c. 4. συμβεβηκότα οἷον τὸ μερικὸν ἢ λευκὸν τὸ ζῷον. (4) τὰ δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν λέγεται, κατ' αὐτὰ λέγειν, τὰ δὲ καθ' ὑποκειμένην συμβεβηκότα. (5) Top. I. r. c. 4. ὁ ἰδεόμενος ὑποκείμενον &c. (6) ἐπεὶ δὲ τὸν φύσει λεγόμενον (εἰς τινὲς) τὰ μὴ εἶναι οὐσίαν, τὸ δ' ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ καθ' ἑαυτὸν. (7) Metaph. I. 4. c. 7. τὸ μὴ λέγεται, τὸ μὴ κατὰ συμβεβηκός, τὰ δὲ κατ' αὐτὸ &c. τὰ δὲ ποῖον, τὰ δὲ πῶσον &c. (8) c. 8. οὐσία δὲ λέγεται τὰ τε ἀπλά σέματα &c. ἀλλὰ κατὰ τούτων τὰ ἄλλα. (9) I. 4. c. 30. συμβεβηκός δὲ λέγεται ὁ ὑποκείμενος μὴ τινι, καὶ ἀλλοῦ εἶπαι, ὃ μόνος ἐξ ἀνάγκης, ὃ τε ἐπὶ τὸ κοινόν. (10) I. 6. c. 2. ἵνα τί τὸ μὴ ὄντος. (11) I. 7. c. 1. σημαίνει γὰρ τὰ μὴ εἶναι &c. (12) φανερόν, ὅτι τούτων πρῶτον ὅτι οὐτὶ εἶναι, καὶ σημαίνει τὴν οὐσίαν.

id genus modalitates, & earum subjecta, neque considerari debebunt tanquam res quodam modo diversæ? In corpore trigono nonne corpus distinguetur ab istâ figurâ quippe quæ tot habet proprietates à corpore non dependentes? Differentia antiquiores inter & recentiores illa est, quod hi vocent modificationes, quæ illi accidentia. Cartesius in tertiâ Meditatione: *Illæ, quæ tantum modos, sive accidentia repræsentant.* Cl. Christianus Wolfius recentiorum *receptiorum* *Modos à nobis dicitur, scholastici accidens appellant.* Et alibi: *Attributa, & modi sunt accidentia.* Sed an isthæc differentia nominum efficiet, ut discriminari non debeant variabiles proprietates à substantiâ? An efficiet, ut istiusmodi proprietatibus negetur existentia, ita quidem ut certa quædam entium species nuncupari non possint? Non fuit in hac opinione Cartesius: *Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis: Nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens, vel modus.* Alio in loco vult, realitatem plus esse, quàm entitatem, Cl. Wolfius, qui in pertractandâ materiâ de ente amplum insumpsit volumen etiam motum vocat ens: *Motus est ens successivum: Modos etiam res vocat: Nulla res, sive substantia sit, sive accidens, seu attributum, & modus ejus existit, de qua &c.* Ab insigni hoc Philosopho advenit jamiam epistola propriâ manu exarata ad P. D. Ulysses Contium de Calepio Canonicum Lateranensem, curantem Veronæ editionem novam ejus Matheseos, in quâ differens de motis sibi circa Ontologiam suam quæstionibus scribit in hæc verba: *Virtutes, & vitia cum sint habitus agendi, de iisdem valet, quod de habitu in genere. Importat is agendi facilitatem, quæ cum sit aliquid animæ inherens, ideoque aliquid, quod actu existit (puto enim accidentia quod existant, negare neminem) eccur entitates dici non possint? Et paulo post: Habent enim non minùs accidentia; quàm substantiæ suam essentiam, quatenus actu inherant substantiis.* En quantò minùs communi opinione absint ab Aristotele etiam qui maximè creduntur neoterici. At nonne dixit Aristoteles, ubi in substantiæ inquisivit essentiam, quod ¹ *sublatâ longitudine, latitudine, & profunditate nihil videmus relinqui?* Deducens inde, ² *substantiam esse solam materiam, hanc suam materiam intelligens, quæ non esset res talis, neque hæc aut aliâ prædita esset qualitate.* Dixerat ante, si materia non esset substantia, dici non posse, quid aliud sit, siquidem cæteræ qualitates sint *passiones* seu ³ *affectiones corporum, etiam longitudo, latitudo, &*

profunditas sint quantitas, non substantia. En tibi sentia ac cogitata recentiorum! Fortè non injuriâ scripsit in quâdam epistolâ Leibnizius: *Philosophiam reformatam Aristoteli conciliari posse, & adversam non esse, vel ulterius ostenditur, aliterum per alterum explicari non solum posse, sed & debere; imò ex Aristotelis principiis ea ipsa fluere, quæ à recentioribus tantâ pompâ jactantur.*

XXI. AFFERRE hic juvat locum quendam Origenis, ubi sententias Philosophorum sui ævi exponit, ut appareat cognitionum, phrasisque varietas. Substantiæ nomen duobus accipiebant modis: *Qui veram substantiam ponunt esse essentiam incorporeorum, computari eam aunt inter illa incorporea quæ firmæ, stabilitæque existunt, neque admittunt incrementum neque diminutionem patiuntur; id quod proprium est corporum in- & decremento obnoxiorum, propterea quod fluxa sint, egeantque parte aliquâ, quâ sustententur, nutiantur &c.* Qui verò illam credunt in corporibus primas tenere, & incorporea duntaxat consequi ita illum definiunt: *Substantia est prima entium materia, & unde efformantur entia: Materia corporum, & ex quâ sunt corpora, materia rerum nominatarum, & ex quâ illa sunt.* Aut definiunt: *Primum subsistens sine qualitate; aut existens ante entia, aut i. l. quod omnes mutationes, alterationesque recipit, cum se ipso sit inalterabile; aut, quod mutationem vel alterationem quamcunque patitur.* Secundum hos substantia in propriâ entitate nec qualitatem habet, nec figuram, imò nè determinatam quidem magnitudinem, sed omni qualitati est exposta, tanquam sitas preparatus. Qualitatem appellant extensive virtutem agendi, & generatim operationes, in quibus motus, & effectus contineri contingit; quandoquidem affirmant nullam harum rerum participare aliquid propriè de substantiâ, non posse tamen illam ab unaquâque separari; posse nihilominus suscipere omnes actus operantis, quomodocunque illud agat, aut transmutet: Quandoquidem virtus in illâ existens, & separata ab omnibus, ab omni qualitate, & omni re ad banc spectante est causa. Dicunt præterea esse in omnibus mutabilem, & divisibilem, posseque substantiam omnem cum quâcunque aliâ uniri.

XXII. SUMMIS accenset erroribus Anonymus, quod gratia, cum substantia non sit, dicatur quodammodo entitas, & nullius speciei. Cum verò scriptum fuerit in Confirmatione: *Dictum ipsius, quod gratia nequeat esse res distincta à Deo dante, & voluntate recipiente implicat contradictionem: Quia si Deus eam dat, est igitur res alia à Deo; quandoquidem idem nequeat esse qui dat,*

(1) Metaph. I. 7. c. 3. ἀλλὰ μὴ ἀφαιρούμενη μήκη, καὶ πλάτος, καὶ βάθος ὡς οὐκ ἔστιν ὑπολειπόμενον. (2) ὡς τὴν ὕλην &c. (3) τὰ μὴ ἄλλα τῶν σωματικῶν πάντα &c. (4) de Orat. p. 27. ἢ μὴ τοι αὐτῶν τοῖς μὴ προσημνιῶν τῶν ἀσμάτων ὑποσέμειν &c.

in Medit.
p. 88. ed.
Amil.

p. 162.
301.
68.
30.

sum eo, quod datur. At si eam recipit voluntas, est itaque res à voluntate diversa; quandoquidem res recipiens non possit esse eadem cum dono recepto. Ad hoc respondet in hunc modum: Si de anima, & corporis affectionibus loquimur, fieri potest, ut ipsi concedatur à Peripateticis non posse esse idem recipiens, & rem receptam. At veri, ac genuini Philosophi hæc explodunt, quippe qui à corpore nec motum distinguunt, nec figuram. Luculentum profecto hinc est non meliori uti fortunâ heroem istum in Philosophicis, quàm Theologicis. Ridebunt itaque veri Philosophi, quod nequeat idem esse recipiens, & res recepta? Quàm ineptus atque inconditus est iste sermo? An, quia recentiores appellant modificationes, quod veteres vocabant accidentia, an, inquam, ideo, aliquid recipiens idem esse poterit cum re recepta? Et donans cum re à se donatâ? Et quid in materiâ de gratiâ ad rem faciet motus, & figura? Si accuratè rem omnem expendimus, apparet satis inventum illud, quod idem sit Deus quod gratia aliud non tendat, quàm ut asseratur gratia omnipotens, & necessitans, quandoquidem præmisit cum Quæstello esse illam operationem manûs Dei omnipotentis.

XXIII. Ut probetur nihil esse accidentia, resurto D. Thomâ tanquam Aristotelico, asseritur, non admissa illa fuisse ab Augustino. S. Augustinus à multò pluribus nominatur, quàm legatur. En tibi ejus verba: Quæ dicuntur essentia sive substantia, capiunt accidentia, quibus in eis fiat, vel magna vel quantacumque mutatio. Et post: Accidentis autem non solet dici, nisi quod aliqua mutatione ejus rei, cui accidit, amitti potest. In rebus creatis, atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, restat ut secundum accidens dicatur. Nonne docuit ipse, entia esse gradûs diversi, planè ut postmodum dixit Cartesius? Deus aliis dedit esse amplius, aliis minus, atque ita naturas essentiarum gradibus ordinavit. Tantum quippe abest, ut existimari sit merum nihil, quod substantia non est. Ex hisce enuntiatis colligi oportet scopus, & sensus alterius illius, tantopere jactati ab Anonymo: Quod nulla substantia est, nihil omnino est. Ostensum jamtum in Confirmatione fuit, aliud ipsum his verbis non significasse, quàm quod substantia non est, non esse aliquid se ipso existens: Quo etiam sensu ibidem dixit nec vitia nec iniquitates esse substantiam, quæ tamen nihil esse positivi quis crederet? Cæterum jam ante vidimus, quomodo ex ipsius mente mutationes in substantiis accidentia efficiant, quomodo in rebus creatis quod substantia non est, sit accidens, & quomodo Deus res existentes pro diversis etiam naturis ordinavit, majoremque unis,

quàm aliis existentia gradum concesserit. En quò deducat nimium novitatis studium, parum sana recentiorum dogmatum intelligentia, & vocabulorum illorum proscriptio, finè quibus nec exponere sensa nostra possumus, nec assequi aïena. Ens omne illud est, quod existit: At & entia sunt juxta recentiorum Philosophorum placita, conditione, ac gradibus diversa. Sunt entitates absolutæ, quas nuncupamus substantias, sunt & inhærentes, quæ cum illis & inesse, & non inesse poterant, rectè vocatæ fuerunt accidentia. Contendere, quod non habeant esse verum, ac proprium, nec distingui ab animâ debeant virtutes, vitia, scientia, affectiones, desideria, tentationes, inspirationes, quanquam certo modo dici fortassis possit, non optima continuo videtur ratiocinandi ratio. Permittendum non est, ut nos decipiat phantasia, quæ, quando de ente loquimur, rem nobis repræsentat materiâ. Habitus producunt operandi facilitatem, igitur sunt aliquid, tamen non sint materia, nec possint se ipsis subsistere. Obmovebitur fortassis, non posse concipi, quid rei sit hæc ipsorum essentia. Verum an entium spiritualium, quæ tamen certò existunt, atque admittuntur ab omnibus, naturam comprehendimus?

XXIV. Jam verò ut redeamus ad Gratiâ, ostensum jamtum est falsissimam esse accusationem illam, quod eam unquam entitatem appellaverit Historicus. Contra eos, qui censent aliud non esse gratiâ, quàm modificationem animæ, nè vel unus quidem in totâ historiâ reperietur versus, qui vel minimum opponatur. Verum cum tantus excitetur strepitus, quod gratia vel entitas vocetur, vel modificatio, advertamus primò, quomodo materia tam gravis hoc pacto reducat ad contentionem de nomine. Voca eam per me entitatem, voca modificationem, voca qualitatem, quid interest? Dic influxum physicum, dic moralem, modò inconcussum stet dogma Catholicum, quod proveniat à Deo, quod sit semper necessaria, & gratuita, quid refert? Donum gratia qualitas quedam est, scripsit Angelicus. Qualitatem, & entitatem dixerunt ipsam per plura sæcula tot Theologi doctissimi. Quæ igitur temeritas ridendam propinare hanc rationem loquendi, & primi operis indici adscribere: Quam si qualitatem dixeris, turpiter aberraveris? De inutili hac disquisitione mentionem nemo antiquorum scriptorum iniecit, ideòque nec hanc injicere poterat Historia Theologica. Qui itaque vellet aliquid hac de re asserere, facere id equidem posset absque studio partium, tanquam de quæstione non Theologicâ, sed potius Metaphysicâ.

M m m 2

I. 2. qu.
II. 4. I.
ad 22.

I. p. 18.

XXV. Ac primum quidem statui posset, certò ens esse, ac dici oportere omnè id, quod existit, ac proinde opponitur nihilo. Deinde, certò existere omnè id, quod operatur, quia à nihilo procedere non potest actio. Ac tertio demum, certò operari id, quod à Deo, ut operetur, conceditur. Omnia hæc certè Divinæ gratiæ competunt. Non est hoc perinde, ac si quis contenderet entia esse relationes, situs, quantitatem; veritatem; aut distincta ab animâ entia esse potentias illas, quæ illius efficiunt essentiam. Jure à veris entibus universalibus, & abstracta rejecere Nominales veteres. At non possunt computari inter res consistentes in meris vocabulis, nec videntur reponi posse inter simplices habitudines veræ ac propriæ existentie expertes reales illæ qualitates, quæ possunt inesse, & non inesse subjectis, quæque per hoc quod insint, vel non insint vi pollent ea essentialiter mutandi. An e. c. beatitudo Cœlestis nihil animæ adjunger positivi, nec aliud erit, quam mera modificatio? An dici poterit, amorem Dei ab ipso inspiratum non esse quid reale, ac distinctum? Atque ita quid dicemus de omni virtute infusa, quia quidquid Deus infundit, habet certò speciem quandam entis, siquidem aliquid reale infundit, nec refert, quod hujusmodi res nequeat se solâ subsistere. S. Thomas: *Tales habitus nunquam possunt homini inesse, nisi ex infusione Divinâ, sicut est de omnibus gratuitis virtutibus.* Et hi habitus non erunt quid reale? Nec referreret, si diceret, habere modificationes eandem entitatem, quam habeat substantia modificata: Nam substantia esse suum sine his habet, ideòque ab ipsis distinctum, nec possunt illæ constituere suæ entitatis partem. Paulò post vir sanctus: *Quandoque ad ostendendam suam virtutem infundit homini illos etiam habitus, qui naturaliter virtute possunt causari.*

XXVI. QUOMODUM entium materialium alia sunt perceptibilia visu, alia non sunt, ut effluvia, & aër; quidni & entium in genere præter materialia & spiritualia tertia quædam admitti possit species, quæ nec sint spiritualia ut angeli, & animæ, imò nequidem materialia, tamen ad nonnulla producenda unâ cum animâ etiam corpus, & materia concurrat? Hunc incensum referri oporteret habitus virtuosos; & cum assignari ipsis conveniret & nomen, & status, quidni vocari possent entitates morales, quatenus nimirum non cadunt sub sensus, nec videntur, nec manibus palpantur? Imò cur non potiori jure hujus classis entia discriminari à cæteris possent per nomen entitatis inherens, seu inexistens? Vocabula ordinario, atque consue-

tum hodie idioma congruit optime cum corporum naturâ; verum hic de alio rerum genere agitur; ideòque alia quædam requiri videntur vocabula. Inter entitates verò inherentes primum, ac præcipuum tenere locum deberet Divina gratia, ac reponi in classe virtutum à Deo infusarum, ac vocari entitas superna inherens; quandoquidem à Concilio Tridentino traditum est, quomodo *inhereat* animis, fuitque à Catechismo Romano definita *Divina* Sess. 6. can. 11. *qualitas in animâ inherens.* Non sine certâ quâdam molestiâ audire videmur, aliud non esse Divinam gratiam, quàm modalitatem, nec habere esse ullum proprium, ac reale illam gratiam, quæ effectus adeò sublimis, & tam grandia in dies operatur prodigia; illam, quæ liberum nostrum arbitrium liberat, atque ad bonum supernum, atque operationem meritoriam extollit; illam, quæ, in quantum inesse potest, & non inesse animæ, dici potest accidens, sed ejusmodi accidens, quod citra comparisonem sublimius multò est, ac nobilius substantiâ id recipiente, & cujus gratiâ præcipue scripsisse videtur D. Thomas, *nihil prohibere* quandoque *accidens esse dignius substantiâ.* Existit itaque Divina misericordiâ tam pretiosus in nobis thesaurus: At existere in alio non idem est, ac non existere.

Quæ hætenus dicta sunt prorsus non sunt necessaria ad questiones circa dogmata versantes. Sufficit, si adjutorium à Deo in hominem transfusum non confundas cum voluntate, nec asseras tenuem, quameunque inspirationem non esse donum quoddam minus ab ipso concessum, sed ipsummet Deum. Ostendere duntaxat in animo fuit, quàm ineptè tam crebra Anonymus convicia in eos conjecerit, qui credunt gratiam esse speciem quandam, ac certum genus entis, quàm injustè item deriserit scholas Theologicas, quasi gratiæ quidditatem ab Aristotele derivent. Adverri insuper potest, quàm irreligiosè, atque indecenter venerandam illam Dei gratiam toties vocaverit *entitatum*, ejusque descriptiones comparavit ænigmati. Cognoscere licebit præterea, quanto cum errore, ad captandam ex sententiis adeò absurdas, famam aliquam tantopere amplificaverit systema, juxta quod actus humani certò non amplius sunt liberi, cujusque summa est, quod velint, gratiam esse insuperabilem, ac necessitantem, non concedi nobis à Deo gratiam sufficientem, non habere nos libertatem ad bonum, & malum, actusque bonos nobis immediatè infundi, hoc est, ante quàm possit deliberare voluntas, & quia habeat sese opponendi facultatem.

F I N I S.

x. 2. qu. 51.
a. 4.

De Carit.
art. 1. ad
22.